4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. – К. : ТД «Освіта–центр+», 2018. – 240 с.
6. Шишак А. М. Інтерактивні методи роботи з підручником у початковій школі / А. М. Шишак // Сучасна початкова освіта в поглядах молодих науковців : матеріали ІІ туру Всеукр. конк. студ. наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта». – 2019. – Вип. 8. – С. 138–144.

Олена Шокарь

ЖАКЕРІЯ У ФРАНЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ АНТИФЕОДАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Одним із яскравих проявів соціальної активності народних мас в епоху Середньовіччя була антифеодальна боротьба селянства, яка проходить крізь усю західноєвропейську історію того часу. Одним із найбільших антифеодальних селянських повстань у середньовічній Європі є Жакерія.

Дана тема є актуальною, оскільки вона дозволяє на рівні історичної ретроспективи осмислити складні та неоднозначні процеси, які відбулися у французькому середньовічному суспільстві і були пов’язані зі змінами в соціально-економічному та політичному житті Франції. Саме ці зміни, як відомо, зумовили, зокрема у Франції, появу народно-релігійних рухів у XIII–XIV ст.

Мета полягає в тому, щоб на основі аналізу джерел та літератури здійснити спробу виявити загальні закономірності, що призвели до масових виступів французького селянства та визначити їх пріоритетні вимоги.

Історіографія Жакерії охоплює чимало дослідників. Одним із них є український історик Вадим Ададуров, який у праці «Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття)» узагальнено дає об’єктивну характеристику значення Жакерії для подальшого розвитку феодальних інституцій у Французькому королівстві. Серед праць західноєвропейських фахівців XX – початку XXI ст. варто виокремити роботи М. Блока, М.-А. Больє, Ж. Дюбі, Ж. Карпантьє та Ф. Лебрена, Й. Літлвуд, К. Фаулера, Р. Фавтьє, Ж. Мадоля, І. Комбо, Ж. Фав’є.

Розглядаючи витоки і мотиваційні засади народно-релігійних виступів у французькому соціумі, варто відзначити, що Жакерія – «продукт» соціально-економічного розвитку Франції XIII–XIV ст. Визна-

чальними складовими цього «продукту» став ряд симптоматичних змін: зміни, які відбувалися у відносинах селян та феодалів, зміни у матеріальному і правовому становищі селянства. Для виділеного періоду також характерним є помітний розвиток продуктивних сил як у сільському господарстві, так і в ремісництві; крім того, активізувались товарно-грошові відносини на тлі процесу поступового формування національного внутрішнього ринку [4, с. 98].

Наприкінці травня 1358 р. північно-східні області Франції охопило полум'я Жакерії. Згідно з джерелами, повстання жаків спалахнуло стихійно. Серед французьких дворян панували безтурботність і самовпевненість. Їм здавалося, що селяни звикли жити у покорі й нездатні до серйозного спротиву. Аристократи презирливо називали селян «Жаками», «Жак-боном» («Jacques bon homme») або «Жак-простак».

Жакерія, як повідомляють хроніки, тривала місяць – з 21 травня до 24 червня 1358 р., а найдраматичніші події розгорнулися у період з 28 травня по 10 червня. Повстанням була охоплена значна територія королівства – північна частина Іль-де-Франсу, Вермандуа, Пікардія, частина Нормандії та Шампані. Селянська війна охопила густозаселені землі з розвиненими ремеслом і торгівлею. Вплив Парижа особливо відчувався у провінціях, які регулярно постачали до столиці продовольство [3, с 382].

У повстанні брали участь близько 100 тис. осіб. Переважно це були селяни – серви та віллани, також і міщани, особливо міська біднота, частково – середні міщани-ремісники «середньої руки» й дрібні торговці. Заможна верхівка міст у більшості випадків демонструвала страх перед Жакерією і виступала проти селянства. У Жакерії брали участь й окремі дрібні рицарі, які воліли звести рахунки з феодальною знаттю, проте їх було небагато. Надалі, щоб уникнути репресій за участь у русі, ці рицарі зазвичай виправдовувались тим, що нібито селяни силоміць змусили їх взяти участь у повстанні. Іноді до жаків також приєднувались сільські священики, які жили бідно й самі були вихідцями з найнижчих верств населення.

Початок повстання пов'язаний з округом Бовезі. 28 травня 1358 р. селяни містечка Сен-Льо-д'Ессеран та сусідніх сіл, зібравшись у кількості до 100 чоловік, напали на бриганду, яка грабувала населення. Обурені поведінкою «захисників», селяни організували самооборону і вбили чотирьох рицарів та п'ятьох зброєносців. Далі жаки розорили та спалили маєток місцевого рицаря, але на цьому не заспокоїлися і почали озброюватись хто як міг. Наступним кроком повсталих стало звернення про допомогу до сусідніх сіл. Через два дні після розгрому бриганди жаків було вже близько 6 тис. Повсталі руйнували і спалювали феодальні замки і садиби, вбивали дворян, захоплювали їхнє майно, знищували документи сеньйоріальних архівів. Багато феодалів з родинами втекли у Комп'єн, Мо,

Ам'єн та Париж, або ховалися за мурами великих королівських фортець. Рух жаків набирав обертів: за два тижні між Парижем і Суассоном, Суассоном і містом Ан (поблизу Вермандуа) було зруйновано понад 100 замків. У ці дні селян підтримували міста Бове, Мо, Санліс, ряд інших; у жаків прибічники були і в самому Парижі [2, с. 8].

Пік повстання припав на район міст Бове, Клермон, Комп'єн і Санліс, розташованих у басейні середньої течії Уази. Тут виник найчисельніший загін селян і сформувалась відносно злагоджена організація повсталих. Очолив жаків з Бовезі Гільом Каль (1309–1358) із села Мелло, що в окрузі Бовезі. Він став «генеральним капітаном» жаків, котрому підпорядковувались інші капітани – керівники повсталих общин. Гільом Каль створив канцелярію і свої накази скріплював особистою печаткою. В нього були ординарці та десятники для передачі розпоряджень капітанам. Каль вимагав від жаків триматися разом, а не окремо, щоб селяни могли відбивати атаки добре озброєних рицарів. Після невдалої спроби захопити Комп'єн – резиденцію дофіна Каль за допомогою Етьєна Марселя, який надіслав жакам для підсилення загін із 300 парижан на чолі із Жаном Вайяном, повів наступ на фортецю Ерменонвіль. Жаки без особливих зусиль захопили її, як і декілька сусідніх замків. Спільні дії жаків з парижанами невдовзі припинилися. Парижани за розпорядженням Етьєна Марселя залишили Каля й почали здійснювати самостійні операції проти дофіна. Марсель пояснював свій наказ низькою ефективністю терористичних дій жаків. Проте насправді Етьєн Марсель у розпал Жакерії вів сепаратні переговори з Карлом Наваррським, якого він запрошував у Париж, плануючи звести на французький престол. Сам Карл Наваррський був запеклим противником жаків [4, с. 116].

Попри допомогу і підтримку окремих міст (Бове, Санліс та ін.), більшість із них трималася осторонь повстання жаків. Міська верхівка намагалась відмежуватися від них, хоча попервах і обіцяла повсталим підтримку. Подальший розвиток подій продемонстрував, що відсутність достатнього зв'язку між жаками та містами виявилась катастрофічною для Жакерії. В плани Етьєна Марселя входило також захоплення міста Мо, розташованого на річці Марні неподалік Парижа. Це місто відігравало ключову роль у постачанні столиці хлібом та іншими харчовими продуктами. Саме сюди, у фортецю поблизу міста, дофін Карл відрядив невеликий загін рицарів з метою перервати зв'язок між Мо та Парижем. Сюди ж була відправлена й сім'я дофіна. Об'єднані загони парижан, за підтримки місцевих мешканців, 9 червня розпочали штурм фортеці. Однак через контрнаступ південнофранцузьких рицарів і зброєносців на чолі з графом де Фуа і сіром де Буш, які прибули до міста, повстанці зазнали поразки [1, с. 243].

Карл Наваррський особисто очолив каральну експедицію дворян проти жаків. Він зібрав близько 1000 рицарів і зброєносців, у тому числі й

англійських. 8 червня загін Карла Наваррського підійшов до міста Клермон, де розташовувались загони Гільома Каля. Керівник повстанців планував переправити своє військо ближче до Парижа, щоб зустрітися з Етьєном Марселем. Проте місцеві селяни відмовилися від такого кроку. Військо жаків налічувало понад 6 тис. осіб. 10 червня Карл хитрістю заманив Гільома Каля у свій табір і підступно захопив його у полон. Почалось придушення Жакерії. У результаті було вбито понад 800 повсталих. Гільома Каля після важких тортур стратили. За свідченнями хроністів, дворяни знищили протягом червня 1358 р. до 20 тис. селян. 1 серпня того ж року Етьєн Марсель загинув у одній із сутичок [5, с. 31].

Отже, Жакерія була одним із найвизначніших селянських повстань Середньовіччя. Вона виникла як стихійний протест гноблених селян Франції проти феодальної експлуатації. У селян не було програми дій. Усі їх прагнення зводились до того, щоб винищити всіх сеньйорів. Прагнучи поліпшити своє становище, селяни не знали, якими способами домагатися цього. Проте, феодали були налякані повстаннями і не наважувались збільшувати повинності. Повстання прискорило звільнення селян від особистої залежності. Аналізуючи загальний комплекс причин, котрий прирік рух жаків на знищення, варто констатувати наступне: Жакерія зазнала поразки через низку об'єктивних (зовнішніх) і суб'єктивних (внутрішніх) обставин: вона була стихійним, непідготовленим повстанням; у селян не було єдиного координаційного керівного органу і заздалегідь розробленої конкретної програми, крім загальної вимоги винищити «усіх дворян до єдиного»; роз'єднаність сил, відсутність дисципліни і зв'язку між окремими вогнищами повстання; погане озброєння й природна дезорганізація селян. Усе це значно полегшило перемогу феодалів. Крім того, необхідно враховувати й те, що Жакерія, хоч і охоплювала ряд великих областей Франції, все ж не зачепила всієї країни.

Список використаних джерел

1. Болье М. А. де. Средневековая Франция. – М.: Вече, 2009. – 384 с.
2. Галямичев А. Н. Жакерия как эпизод военной истории Средневековья (К 650-летию восстания французских крестьян) // Военно-исторические исследования в Поволжье: сб. науч. трудов. – Саратов: Научная книга, 2008. – Вып. 8. – С. 7–11.
3. Из Фруассара // Хрестоматия по истории средних веков / под ред. Сказкина С. Д.: в 3-х т. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1963 – Т. 2. – С. 381–384.
4. Конокотин А. В. Очерки по аграрной истории Северной Франции в IX–XIV веках // Ученые записки Ивановского гос. пед. ин-та. – Иваново, 1958. – Т. 16. – С. 94–140;
5. Сидорова Н. А. Антифеодальные движения в городах Франции во второй половине XIV – начале XV века. – М.: Изд-во МГУ, 1960. – 61 с.